

decipientes ad restitutionem : etsi enim peccent tum in seipsum se mutilando sine causa, tum contra justitiam legalem gubernio non obediendo, ac ideo gravissime puniantur¹; non tamen videntur teneri ad restitutionem, quia non efficaciter influunt in alios vocandos, sed solum in se eximendos : deceptio enim directe ac per se non inducit magistratus ad alios adscribendos. Neque si deprehenduntur, ideo in ipsorum loco appellati dimittuntur, vel aliqua compensatio imponitur illis tribuenda.

Quidquid sit, in praxi non præstat valde urgere juvenes, qui hisce deceptionibus a militia se liberant; plerique enim ignorant, se committere injustitiam, et raro moniti obtemperarent; relinquuntur ergo in illorum bona fide. *Goussel, Gury, etc. (I).*

§ II. — De suicidio, duello et abortu.

82. Q. 1. *An suicidium sit licitum?*

R. Absque divina auctoritate nefas est seipsum directe interficere : est contra Stoicos, quorum errorem plures ex modernis pseudophilosophis instaurare conati sunt, præsertim Montesquieu, Rousseau, Voltaire, etc. Id sane repugnat charitati erga seipsum, et est graviter injuriosum tam Deo, qui solus est directus et absolutus dominus vitæ humanæ; quam societati et Reipublicæ, quæ injuste per suicidium privatur sua parte seu cive : ita Angelicus². Hoc prohibetur generali illo præcepto : *Non occides. Neque enim, ait Augustinus, qui se occidit, aliud quam hominem occidit*³ : et hæresi 69 inter hæreticos recenset Circumcelliones, qui insana feritate se ipsos occidebant, et alios ad id inducebant. Id ipsum erudite probat more suo cl. Episcopus Scotti in suis Theorematis.

¹ Alii legem militiæ legi tributorum æquiparant et pari modo quæstionem resolvunt; si enim tributa sunt solvenda ad sustinenda onera regni, milites sunt dandi ad illud tuendum. Est quasi contractus : societas milites tribuit et princeps jura nostra tuetur; porro qui commoda sentit et incommoda sustinere debet : qui autem inservire debeat, illum non personarum accipio, sed sors designat; est ergo obligatio justitiæ.

² 2, q. 74, a. 5. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. III, nn. 366 et seqq.

³ l. I, *De Civ. Dei*, l. II, c. xx.

Ipsi gentiles hoc scelus detestati sunt; audiatur Tullius : *Piis omnibus retinendus est animus in custodia corporis; nec injussu ejus, a quo ille vobis est datus, ex hominum vita migrandum est, ne munus humanum assignatum a Deo defuisse videamini*¹.

Hinc lex ecclesiastica privat suicidam sacra sepultura ex Rituali Romano : quæ tamen pœna eos non complectitur, qui furore, amentia aut phantasia per gravissimam animæ tristitiam turbati, vitam sibi eripuerunt, vel qui ante mortem doluerunt (J).

Quid (dices) si de culpabili suicidio dubitetur? Si constet se quempiam occidisse, sed dubium sit utrum deliberate, an ex animo turbato id egerit et sibi mortem intulerit, in praxi sepultura Ecclesiastica privatur; nam opus externum semper præsumitur voluntarie positum, nisi ex circumstantiis contrarium colligi possit. Si vero dubitetur a seipso an ab alio fuerit occisus, nequit eadem privari; neque enim crimen tam atrox et contra naturam præsumitur, nisi adsint indicia manifestissima.

83. Q. 2. *An liceat mutilare seipsum?*

R. Negative : nisi ad conservationem totius corporis sit necessarium : idque etiamsi fiat ad conservandam castitatem et sedandas tentationes. Solus enim Deus est vitæ humanæ dominus absolutus et directus; homo vero non habet, nisi convenientem usum. Diximus : 1. nisi ad conservationem totius corporis sit necessarium; cum enim pars ordinetur ad totum corpus conservandum, tali urgente necessitate, poterit utique membrum aliquod resecari. Hinc licet probabilius sibi abscindere manum catena ligatam ad fugiendum incendium, aut ad vitandam mortem a bellua vel tyranno inferen-

¹ *De Republ.*, l. VI. — V. Taparelli, *Saggio teoretico*, n. 270, ubi refert illud Socratis in Phædone : « Nous sommes placés par Dieu comme des sentinelles; or la sentinelle ne peut quitter son poste sans la permission de son chef. » Qui vi tormentorum delictum capitale falso confitetur, non est causa suæ mortis, etsi extra torturam id ratificet metu novæ torturæ quæ sit excedens; confessio enim illa non habet omnem voluntarietatem (Liguori, *Op. Mor.*, l. IV, n. 205). Attamen tortura, quæ olim erat in usu ad subsidium probationis, quando tamen delicti habebantur sufficientia indicia, hodie non amplius adhiberi potest.

dam : ita Billuart, Croix, Lugo contra alios; 2. *etiamsi fiat ad conservandam castitatem et tentationes superandas*; quia hoc remedium non est absolute necessarium, cum sint alia media. Imo neque utile, uti docent Basilius, Chrysostomus et Augustinus, cum potius tentatio fiat vividior, et facilis desperationi via aperiatur; privatio enim generat appetitum. Aliunde *peccatum subjacet voluntati*, ut ait Angelicus¹, non corporis membro.

Ex quo patet, quid sentiendum de puerorum eviratione ad vocem conservandam, licet consentiant pueri et absit periculum mortis; id non pauci permittunt ex consuetudine, et bono quod pueris obvenit. *Sed vicit apud plerosque*, ait Benedictus XIV, *et facta est communior opinio negans*²; nam conservatio vocis non est bonum tanti momenti neque conducens ad totius conservationem, ut liceat quod tantopere natura reprobatur.

84. Q. 3. *Quibus mediis tenetur homo vitam sibi servare?*

R. Tenetur mediis ordinariis : qui enim tenetur ad finem, tenetur etiam ad media quæ sunt facilia; secus idem esset ac sibi moraliter mortem inferre³. Sed non tenetur ad ex-

¹ 2, 2, q. 65. — Liguori, *Op. Mor.*, l. III, n. 374; et *Homo Apost.*, tr. VIII, nn. 1 et seqq. Simul ab experientia constat, ait Stapf, § 282, per talem injuriam animum ipsum effeminari, atque totam indolem hominis non parum corrumpi. Imo natura ipsa conspectum talium quodammodo horrere solet. Exinde etiam Ecclesia eunuchos irregulares declarat.

² *De Syn. Dioc.*, l. XI, c. vii. Culpandi qui sævitiem in se exercent, ut ab officiis solvantur, v. g., ne adscribantur militiæ, vel ut mutilato corpore largiorem stipem accipiant, etc.

³ Utrum autem necessaria ad vitæ conservationem remedia negligere dicendi sint qui nimis fidenter in locis difficillimis et arduis iter faciunt, venantur, natant, herbas colligunt, ligna vel frondes cadunt, arbores pertica concutiunt atque flagellant, tecta reficiunt, non ita facile est definire; usus enim, indoles, cautela ac cetera hujusmodi efficere possunt, ut pro ipsis nullum periculum sit, aut nonnisi remotum. Item dicendum de excursoribus, aeronautis ac circulatoribus, qui miros saltus ac difficillima tentamina agunt. Item est tum de illis qui, validis ventis insufflantibus, aquis se committunt audacter : tum de illis, qui ingentia pondera sustentant, atque humeris ferunt; tum de illis qui caulam ferarum ingressi, fidenter cum illis jocantur; tum de illis qui desuper tenso fune, de pinnaculo ad infimum, de infimo ad summum ambulat, etc. Quidquid sit, acriter sane sunt exprobrandi temerarii illi ausus, ac illa stolidi periculorum aditio, quæ vel ex vana sui

traordinaria, nempe quoties remedium durissimum est, vel pudori valde repugnans : nisi ejus vita bono communi sit omnino conducens. Hinc non tenetur quis abscissione cruris, vel alia ejusdem generis operatione dolores nimis atroces afferente, vitam sibi servare; cum id sit extra communes vires positum. Eo in casu in communi æstimatione censetur justa de causa mortem tantummodo permittere. Hinc puella cancro aliove morbo in verendis et secretis partibus laborans non tenetur admittere inspectionem ac curationem a medicis aut chirurgis, quamvis licite possit; ratio quia plerumque ab hoc abhorrent femina non minus quam ab ipsa morte.

Quid (quæres) de vigiliis, macerationibus, aliisque pœnis, quibus indulgere solent christianæ perfectionis studiosi? Pœnitentiæ istæ licent, si exercentur consilio prudentis Prælati vel Confessorii, et justa de causa, hoc est ad corpus in servitum animæ redigendum, quamvis per aliquos annos vita brevior efficiatur : *et in hoc vera est Theologorum sententia, ea (opera) licite et cum merito fieri posse*, ut loquitur Benedictus XIV⁴. Si enim licet fabris ferraris vitam sibi minuere laborando quotidie corpore prope ignem, a quo non potest non notabiliter consummari humidum illud naturale, quo tam indiget vita hominis : si licet studiosis sanitatem sibi labefactare ad scientias addiscendas; si licet militibus exponere vitam tot ærurnis atque mortis etiam periculis, cur non licebit religiosæ perfectionis amatoribus austeritates corporales amplecti, ut rebellem carnem in servitum redigere valeant?

Neque dici potest, qui ita agunt, seipsos directe occidere : nam carnis tantum rebellionem directe coercent et effrænam illum concupiscentiam, permittentes indirecte, ut ob justum finem hujusmodi vita sua aliquantisper imminuatur. Aliud profecto est procurare directe vitæ imminutionem vel

ostentationem, vel ex indigno quæstu, in juvenibus maxime, procedunt. Quibus fit, ut qui robustissimi erant, per illam improvidam agendi rationem nec sibi nec aliis amplius prodesse valeant. — V. Stapf, § 285. — Liguori, *Op. Mor.*, l. III, nn. 30, 32, 372. — It. tom. I, ubi *De obligationibus medicorum*.

⁴ *De Canon. SS.*, l. III, c. xxix, n. 6.

mortem sibi positive inferre; et aliud illam permittere vel ejus subire periculum ob justam causam (K).

85. Q. 4. Quid est duellum?

R. Duellum (græca voce *monomachia* dictum) definitur: *Pugna inter duos vel paucos privata auctoritate et ex conducto inita, cum periculo occisionis, mutilationis, vel vulneris.* Dicitur: 1. *pugna inter duos vel paucos*, ut distinguatur a bello, quod est multorum contra multos; 2. *privata auctoritate*; duellum enim initum auctoritate publica, quale fuit illud Horatorum cum Curiatis in historia profana, et illud Davidis cum gigante Golia in historia sacra, licitum est; cum paucorum pugna non minus licita sit, quam multorum: imo desideranda, quia paucorum cæde finitur bellum; 3. *ex conducto*, quod indicat locum ac tempus, sicque distinguitur a rixa, quæ non supponit pactum ullum præcedens; 4. *cum periculo occisionis, mutilationis vel vulneris*, ut excludantur pugnae ad gravem læsionem inferendam ineptæ, uti quæ fiunt virgis vel etiam levi baculo.

Duellum aliud *solemne* est, aliud *simplex*. Primum fit adhibita quadam speciali et designata forma circa tempus et locum, assumptis etiam testibus, sive ut vocant, *patrinis*; secundum absque dictis solemnitatibus exercetur. — Porro duellum sive solemne sive simplex, est prorsus illicitum, intrinsece malum et mortale: est contra Hobbesium aliosque pseudo-philosophos. Nemo sane potest seipsum privata auctoritate exponere periculo hominis occidendi vel mutilandi: jus enim necis non nisi Domini est, ac illius, qui Dei vices gerit. Duellum jus Dei usurpat, societatem offendit, justitiam lædit, rationem insultat, mores subvertit, ferocitatem fovet, leges omnes pessumdat, Religionem conculcat, animas perdit.

Quare Tridentinum fortiter ait: *Detestabilis duellorum usus, fabricante diabolo introductus, ut cruenta corporum morte animarum etiam perniciem lucretur, ex christiano orbe penitus exterminetur*¹. Et Alexander VII damnavit hanc sub n. 2 propositionem: *Vir equestris ad duellum provocatus potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat.* Quod valet ex Benedicto XIV, licet aliunde officio

¹ Sess. xxv, c. xix de R. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. III, n. 599.

et sustentatione privaretur; et licet certo sciat pugnam non esse secuturam, utpote ab alio impediendam; et licet id faciat ad bona conservanda¹: neque enim sunt facienda mala sub quacumque boni spe (L).

Si duellum suscipiatur ad veritatem indagandam, ad justitiam vel innocentiam detegendam, indueret etiam malitiam superstitionis.

86. *Quænam (quæres) sunt pænæ contra duellantes statutæ?* Jure Ecclesiastico pænæ statutæ in Concilio Tridentino, sunt: excommunicatio ipso facto incurrenda, dein Pontifici Maximo reservata ex Bulla *Illius vice* Clementis VIII (anno 1592), quam incurrunt etiam patrini: item duellum efficaciter consulentes, favorem eidem præstantes et locum exhibentes: item superiores, domini, magistratus qui illud permittunt, cum possint illud impedire: item spectatores, non quidem qui obiter transeundo casu ibi reperiuntur; sed qui de industria spectant et propria præsentia duellum quodammodo fovent et approbant, atque duellantes ipsos inflammant; 2. est proscriptio omnium honorum cum perpetua infamia; hæc tamen pænæ non amplius viget; sicuti neque inderdictum papale emanatum a Clemente VIII in loca ubi duella a dominis permittuntur; 3. est privatio sepulturæ ecclesiasticæ, si duellantes in conflictu ipso decedant, etiamsi ante obitum dederint pœnitentiæ signa (imo *etiamsi extra locum conflictus Sacramentis muniti decesserint*, uti præcipit Benedictus XIV Bulla *Detestabilem*; quamquam hoc ultimum non sit in omnibus Diæcesibus receptum); 4. in Clericis adest etiam privatio beneficiorum jam obtentorum, et inhabilitas ad alia obtinenda.

Advertendum autem est: 1. has pœnas incurri etiam ob duellum privatum seu sine patrinis, modo tamen agatur de duello stricte sumpto, id est *de conducto*, convento loco et tempore; non vero ob conflictum quemcumque improvisum, quamvis pugnantem ex eodem rixæ impetu ad locum aliquem idoneum ex æquo perrexerint, prout declaravit S. Concilii

¹ Benedictus XIV, Bulla *Detestabilem* quinque propositiones damnavit circa duellum: has retulimus tomo I, ad appendicem primam. — V. Ferraris *Biblioth.*, vº Duellum.

Congregatio 5 oct. anno 1744; — 2. dictas pœnas, præter excommunicationem, non incurri, nisi post sententiam saltem declaratoriam criminis. Excommunicatio autem lata in provocantes et acceptantes duellum, incurritur, *etiam pugna non secuta*, ex citato Pontifice; 3. nisi duellum sit notorium aut deductum ad forum contentiosum, bene possunt episcopi absolvere ab excommunicatione ex capite *Liceat* (in Tridentino). Regulares vero extra Urbem et intra Italiam non possunt vi privilegiorum absolvere; possunt tamen in Urbe Romæ, et extra Italiam ex Decreto S. C. C. 16 nov. 1602, mandante Clemente Papa VIII.

An (inquires) provocans ad duellum teneatur restituere, si provocatus occumbat? Negative: provocans probabilis non tenetur restituere, si provocatus occumbat; licet enim peccaverit contra charitatem provocando, non tamen peccavit contra justitiam pugnando (nisi illum induxerit vi aut gravibus minis, sicque quasi coegerit). Nam statim ac constat provocatum libere acceptasse duellum, uterque ad invicem sibi facultatem facit: at volenti nulla fit injuria damnosa. Idem dicendum est de invicem rixantibus: imo si duobus rixantibus, ultro quis occurrat ad rixam impediendam, si et ipse occidatur, rixantes principales ad nihil tenentur; quia, ut ait Alasia, illius homicidii non efficax causa fuerunt, sed simplex occasio¹.

87. Q. 5. Quid est abortus, et quale peccatum?

R. Ad 1: Abortus definitur: *Ejectio fœtus immaturi*. Quare ad abortum requiritur, ut fœtus conceptio et animatio vere præcesserit. Fœtus autem ex communi Doctorum et antiquorum physicorum sententia, atque ex praxi tam S. Pœnitentiariæ, quam fori, dicitur animari spatio 40 dierum si masculus, 80 si femina. — Sunt tamen medici, qui hodie pro certo habent ex innumeris experimentis fœtum, nulla facta sexus distinctione, ab ipsa conceptione animari, statim ac nempe ipse incipit formari²: quod quidem fere statim a

¹ V. Liguori, *Op. Mor.*, l. III, nn. 401 et 658; l. VII, n. 220; et *Homo Apost.*, tr. VIII, n. 28.

² Quando porro agitur de pœnis et irregularitate, utique res dijudicanda est juxta praxim S. Pœnitentiariæ. At hodie non ita, si de peccato quaeritur; sed illico ac merito homicidam dicimus (ex doctrina peritorum) qui abortum curat a conceptione, homicidam, inquam, peratrocem, qui et corpus et animam perdit. Quo maxime sensu accipienda sunt quæ hic discutuntur.

coitu evenire censent. Hic obiter notandum, ab Innocentio XI damnatam fuisse hanc sub n. 35 propositionem: *Videtur probabile omnem fœtum, quamdiu in utero est, carere anima rationali*.

R. Ad 2: Quicumque malitiose in se vel in altero directe abortum procurat, graviter peccat sive fœtus animatus sit sive non. Etenim in primo casu est verum homicidium: in secundo tendit in homicidium, et est contra naturam generationis; cum proxime impediatur vitam hominis: *Homicidii festinatio est prohibere nasci, nec refert natam quis eripiat animam, aut nascentem disturbet: homo est qui est futurus; etiam fructus hominis jam in semine est*, ait Tertullianus¹. Strictè tamen homicidium non est; nam fœtus inanimis non est complete et simpliciter homo. Hinc ex communi et omnino tenenda sententia², non licet matri quamvis morbo extremo laboranti remedia sumere directe ad expellendum fœtum, etsi inanimem; quia directe abortus procuraretur: et si illicitum est directe expellere semen, etsi ex ejus abundantia mors timeatur, tanto minus licebit expellere fœtum qui est propinquior vitæ humanæ. Neque potest dici pars viscerum, cum sit inchoative condistinctum individuum humanum; neque vitæ aggressor, cum ex se mortem non intentet, sed ea per accidens eveniat.

Hoc tamen intelligendum: 1. de vero fœtu; nam si sit corruptus, licet expellere, quia potius est massa putrida; 2. de fœtu, qui jam sit in uteri possessione. Ex quo resolvitur, quod mulier oppressa poterit se vertere, coitum interrumpere, semen repellere ac prohibere ne immittatur; cum tunc per accidens ex viri malitia effundatur. Non tamen poterit expellere, si jam illud receperit; quia jam tunc esset in pacifica possessione, uti recte ait Croix et alii.

Diximus: *Directe abortum procurat*; nam indirecte tantum

¹ Apolog., c. ix. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. III, n. 394.

² Est contra D. Antonium, qui probabiliter ait: *Si autem puerperium nondum est animatum, posset tunc et deberet (medicus) talem dare medicinam; quia licet impediret animationem talis fœtus, non tamen esset causa mortis alicujus hominis, et hoc bonum sequitur, quia liberat matrem a morte*.

procurare seu permittere, subministrando videlicet matri morbo gravi laboranti remedia foetus etiam animato nociva, utique licet sub certis conditionibus; nam tunc per accidens et citra intentionem abortus evenit. Sunt autem conditiones: 1. ut agatur de morbo lethali; nam remedia periculosa tantum in extremis sunt tentanda; 2. ut remedia non sint per se foetus nociva, ut esset dilaceratio uteri; tunc enim esset directe abortum tentare, neque intentio mutat remedium. Remedium igitur debet esse per se ad morbum curandum directe et immediate efficax: talis esset moderata corporis purgatio, scissio venæ, etc.; 3. ut nulla sit spes foetus illi per Baptismum vitam æternam procurandi; tunc providendo matri non sit deterior salus prolis: neque enim ideo prolis periculum crescit.

Quid si foetus sit animatus, et dubium sit, an pereunte matre, proles supervivere possit et baptizari? Vel periculum abortus est æquale tam si medicina sumatur, quam si non sumatur; vel periculum illud medicinam sumendo fit majus. Si 1, poterit mater medicinam suscipere; quia sic vitæ suæ juste consuleret sine majori foetus periculo. Si 2, minime poterit; nemini enim fas est ad tuendam vitam suam temporalem exponere positive proximum periculo mortis æternæ. Hoc autem semper intelligendum, si aliqua vera spes adsit salvandi vitam prolis post mortem matris: secus non videtur charitas obligare matrem in extrema necessitate positam ad vitam suam negligendam abstinendo se a remediis ob exiguam et remotissimam spem vitæ prolis.

Ceterum etsi medici scrupulis non sint agitandi circa pharmaca, quæ prægnanti præbent, cum rarissime ipsa proles ei supervivat, quia lethalis morbus et humores corrumpit et prolis alimentum contaminat; attamen neque id negligendum est, quia etiam accidit, quod ob peritiam chirurgorum statim ac spiritum exhalaverit mater, inciso ejus utero, proles viva extracta fuerit et baptizata¹.

88. Q. 6. *Quid de pœnis in procurantes abortum?*

¹ V. Liguori, *Homo Apost.*, tract. VIII, n. 26. An autem licita sit parienti ætheris inspiratio, ne partus doloris sentiat (quoad invexit primus omnium medicus Simpson, anno 1847), alii affirmant, quia experientia constat id sine læsione foetus evenire, et cum matris levamine; alii negant, tum quia est contra Dei præceptum, qui vult ut mulier cum dolore pariat (Gen. iii); tum quia res est semper admodum periculosa. Alii tandem spectatissimi medici concludunt, id non licere in casibus ordinariis, licere autem in casibus extraordinariis, si dolores nimium intensi, si partus admodum difficilis, etc.

R. Sixtus V Bulla *Effrænata* (anno 1588) omnes scienter procurantes abortum foetus tam animati quam inanimati, et quomocumque in eum consentientes, vel mulieribus præbentes venena sterilitatis, gravibus subjecit pœnis. Sunt (habita ratione diversitatis personarum):

1. Privatio privilegii Clericalis cum degradatione; item cujuscumque dignitatis, officii ac Beneficii ecclesiastici, necnon inhabilitas ad ea in posterum consequenda. Quod pertinet ad privationem, ad eam incurrendam requiritur sententia saltem declaratoria criminis, cum sit expoliatio juris acquisiti; at non ita est de inhabilitate, sed ea statim incurritur, cum non privet nisi jure acquirendi. Hæc autem privatio et inhabilitas omnino tenemus contra plures non posse auferri ab episcopis, cum sit lex papalis; inferior autem nihil potest in lege sui superioris¹.

2. Irregularitas et excommunicatio ipso facto incurrenda, effectu secuto: utraque Pontifici reservata. Cum autem Papa loquatur *de scienter abortum procurantibus*, iccirco a pœnis illis excusat ignorantia etiam crassa, nec tantum juris, scilicet latæ censuræ ignorantia; sed etiam facti, ignorantia scilicet effectus, qui potest sequi a propinatione medicinæ. Verum Gregorius XIV Const. *Sedes Apostolica* anno 1591 sustulit irregularitatem et excommunicationem pro abortu foetus inanimati, ac utramque limitavit tantum ad abortum foetus animati². — Porro ab hac excommunicatione episcopus potest

¹ Nec obstat Glossa in cap. *Nuper de sent. excomm.*, ubi habetur ab excommunicatione papali posse absolvere episcopum, nisi *specialiter* sibi Papa eam reservaverit. Valde enim differt absolutio a censuris ab absoluteione ab aliis pœnis, ut sapienter notat Suarez; nam apud omnes consuetudine receptum est quod censuræ non reservatæ, præsertim excommunicationes ab episcopis non solum, sed etiam ab approbatis confessariis absolvantur; at diversa omnino res est, si agatur de aliis dispensationibus et absoluteionibus. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. I, n. 191.

² *Quid in dubio de animatione?* Verius eo in casu excommunicatio non incurritur, quia versamur in odiosis: multo minus irregularitas, ut nobis certum videtur; nam jure Canonico habemus eam non incurri, nisi in lege sit expressa (c. *Is qui de sent. excomm.*, in 6): de hoc porro casu nihil habetur expressum. Hinc concludunt valde probabiliter non censendum irregularem saltem in foro externo, qui intra 80 dies a foetus conceptione abortum procuravit. Diximus *intra 80 dies*; quia etiam in dubio an foetus sit

absolvere etiam per specialiter ab ipso delegatos, cum talis sit facultas illis a laudato Pontifice tributa. Quod tamen pertinet ad irregularitatem, ea ab unico Pontifice auferri potest, licet abortus sit occultus, ut patet ex Tridentino ¹ (M).

In Synodo Novariensi procuratio abortus relata est inter casus reservatos sub n° 3: *Sive factus sit animatus, sive inanimatus, et licet irritum effectu tentatus*. Et hic observandum est: cui deputatur facultas ab hoc casu absolvendi, illi est quoque ab Episcopo deputata facultas absolvendi ab excommunicatione Papali reos abortus fetus animati (pag. 319).

Etiam lex civilis procurantes abortum punit².

§ III. — De vitæ, pudicitie, honoris, et bonorum aggressionem.

89. Q. 1. An liceat injustum vitæ aggressorem occidere?

R. Quilibet injustum vitæ suæ aggressorem occidere potest; cum moderamine tamen inculpatæ tutelæ. Ita unanimiter Theologi cum Angelico, qui thesim suam confirmat ex eo, quod Exodi 22 furem nocturnum occidere licet; ergo multo magis, ait, *licitum est defendere propriam vitam*³. Deinde notum est, quod *vim vi repellere omnes leges et omnia jura permittunt*⁴.

Denique ipsa natura docet, esse in homine verum jus vitam propriam defendendi, si injuste oppugnetur, eamque præferendi vitæ aggressoris, qui ex propria malitia in tale periculum se conjecit. *Hoc* (ait Tullius pro Milone) *et ratio indoctis et necessitas barbaris et mos gentibus et feris natura ipsa præscripsit, ut omnem semper vim, quacumque ope possent, a corpore, a capite, a vita sua propulsarent*. — Quod probat etiam valere non solum pro sæcularibus, sed etiam pro ipsis Clericis et Religiosis; jus enim defensionis est unicuique a

masculinus vel femineus, potius præsumitur femineus: cum ex frequentiori eventu amplior sit numerus feminarum, quam masculorum; at in dubio res resolvenda est juxta quod crebrius contingit. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. III, n. 396.

¹ C. *Liceat* vi, in sess. xxiv.

² Cod. pœn. Gall., art. 317.

³ 2, 2, q. 64, a. 7. — ⁴ Cap. xviii, *De homic.*

natura inditum: si secus esset, injustitiæ, bonorum cædi, rerum publicarum eversioni arma ministrarentur. Hinc Catechismus Romanus hoc jus omnibus tribuit indiscriminatim.

Diximus *potest*; non enim tenetur quis aggressorem occidere; nam (si non agatur de eo, cujus vita sit omnino necessaria bono communi, quo in casu tenetur seipsum defendere ratione publici boni), actus virtutis est sui occisionem permittere, ne alter vita temporali simul et æterna privetur. Ad dimus *cum moderamine inculpatæ tutelæ*, ut scilicet in tuendis nostris juribus illud moderamen servemus, quod nequeat culpári. Hoc autem juxta omnes importat:

1. Ut occisio aggressoris non fiat ad vindictam, cum hæc privatorum non sit; neque ex odio, cum hoc charitati adversetur. Et en quo sensu Christus præcipit, ne rependamus malum pro malo ¹: *Hinc autem dictum est* (ait Augustinus), non resistamus malo, *ne nos vindicta delectet, quæ alieno malo pascit animum*². At occisio utique licet, si fiat solum ad vim propulsandam, seu ad sui tantum defensionem;

2. Ut qui aggressionem patitur, non utatur majori violentia, quam necesse sit ad mortem vitandam. Ideoque si ab injusto aggressore liberare se queat clamando, fugiendo vel vulnerando tantum, non potest occidere; alioquin occideret injuste, et teneretur ad restitutionem, cum jus tunc excederet a natura tributum³;

3. Ut aggressio sit injusta. Hinc non licet reo occidere ministros justitiæ, a quibus ad supplicium trahitur: nec contra illos se defendere, cum juste ipsum aggrediantur: non enim in jure datur jus juri oppositum;

¹ Matth. viii. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. III, n. 380.

² *Epist. ad Publ.* cxxxiv; it. l. I, *De Ser. Domini*, c. xix.

³ Hoc tamen in casu, juxta plures, qui moderamen excedit, non teneretur ad totum damnum, sed tantum ad illud, quod proportionatur excessui defensionis, quia dumtaxat talis excessus injustus est: hoc Collet dicit communissimum esse. At notandum quod hisce in accidentibus non adeo facilis est consilio locus atque moderationi; aliquando enim excitato clamore vel tumultu, facile putamus non posse aggressorem abigere; at aliquando ita subito tanto timore percutimur, ut juxta nostrum captum de nobis actum sit, nisi subito percutiamus, quod evenit maxime, si nocturni fures armati nos aggrediantur, vel ex insidiis in nos præcipientes ruant.

4. Ut aggressio actu moraliter inferatur, id est ita impendens sit, ut non possit, nisi adhibita vi, eam repellere; si enim aggressionem vix probabilem feriendo vel occidendo præveniamus, vitæ alienæ aggressores nos ipsi efficiemur, non defensores nostræ.

90. *An (inquires) liceat occidere ebrium, vel amentem aggressorem?* Affirmant probabiliter cum Gury, nisi constet eum in statu peccati mortalis versari; ratio est quia quamvis ebrius vel amentis non sit aggressor tuus formaliter injustus, est tamen materialiter injustus, et tu jus tuum servas vim vi repellendo. Quod si certo scias eum in statu peccati lethali versari, salutem ejus æternam vitæ tuæ temporalis conservationi præferre debes. Secus autem, si sui ipsius satis compos esset; proprium enim malum ipsi foret imputandum.

An (quæres) liceat occidere justitiæ ministros, vel falsum accusatorem, testem, aut judicem, a quo imminet injusta sententia? — Negative, nam injuria propulsari potest ordine judicii servato; adde, hoc semel admissio, via aperiretur cædibus: nam quisque potest facile sibi persuadere se accusari injuste. Hinc ab Alexandro VII damnata est hæc sub n. 18 propositio: *Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes ac etiam judicem, a quo certo imminet iniqua sententia, si alia via non potest innocens damnum evitare.* Ratio est tum quia defensio in hoc casu est omnino excessiva, cum directe non procedat damnum ex defensionis omissione, sed ex iniqua sententia; tum quia hoc semel concesso, turbarentur publica judicia cum gravi reipublicæ detrimento.

91. *An liceat prævenire aggressorem eumque occidere?* Alii cum Sylvio negant; quia prævenire non est se defendere in actuali aggressionem; alii cum Lugo affirmant; nam qui hic et nunc paratus est lædere, jam est aggressor. Alii vero cum Roncaglia et Salmanticensibus sententias quodammodo conciliantes distinguunt; negant id posse qui certo non scit, sed tantum suspicionem, seu dubium timorem habeat de invasione; impium enim et injustum est ob dubiam violentiam proximum vita privare. Affirmant autem, si ex aliqua manifesta actione quis certo moraliter novit aggressorem jam esse determinatum ad invadendum, v. g., si videat jamjam ipsum catapultam parantem, vel gladium evaginantem; et invasus nequeat aliter effugere ac salvari, quam occidendo; si enim expectare teneretur aggres-

sionem, jam mortem subiret, nec posset uti jure, quod omnia jura cuique concedunt, nempe tuendi propriam vitam. His tamen non obstantibus censeo hanc sententiam, illa etiam distinctione supposita, vix in praxi posse sequi, propter hallucinationis periculum, quod in hujusmodi re adesse potest: et hoc maxime si aggressio non sit ita proxime insidians, uti si sciam Titium mandatum dedisse servo ut me circumveniat, ac de medio tollat¹.

92. Q. 2. *An nobis liceat injustum aggressorem occidere ad defendendam vitam proximi?*

R. Affirmant communiter; si enim licet ad defendendam vitam propriam, item licebit ad defendendam vitam proximi innocentis, quem debemus ex divino præcepto diligere sicut nos ipsos. Hoc modo S. Thomas defendit Moysen, qui occidit Ægyptium²: *Potest dici, quod Moyses occidit Ægyptium defendendo eum, qui injuriam patiebatur, cum moderamine inculpatae tutelæ.* Imo communiter docent Lessius, Lugo, Salmanticensis etc., id locum habere, quamvis aggressus velit pati occidi: tunc enim non defenderes jus quod habet aggressus se tuendi, cui cessit; sed jus ad vitam, cui cedere nequit.

Sed (quæres) an sit etiam obligatio defendendi vitam proximi innocentis cum occisione aggressoris injusti? Certum est ad id teneri Principes, Magistratus et milites, qui specialiter conducti sunt ad civium defensionem. Isti tenentur etiam cum periculo vitæ propriæ, ubi agatur de avertendo a civibus malo publico; sed ubi agitur de vita dumtaxat alicujus privati, non tenentur cum tanto incommodo eum tueri. Ad alios autem quod attinet, probabiliter est cum Lessio, Lugo et Tournely, saltem generatim loquendo, eos non obligari ad talem innocentis defensionem cum occisione aggressoris injusti; tum quia præceptum charitatis eo in casu non videtur rigorose obligare, cum potius præstet evitare mortem æternam aggressoris; tum quia in alterius occisione non potest evitari incommodum grave, v. g., timorem inimicitiarum

¹ V. Liguori, *Op. Mor.*, l. III, n. 587. — Sporer, *In V decal. præcep.* qui pluria exempla ponit.

² 2, 2, q. 60, a. 6.

aut publicæ justitiæ, vel horrorem qui concipitur fœdando manus nostras sanguine humano.

Diximus *saltem generatim loquendo*; nam excipe: 1. si invasus esset necessarius ad bonum publicum, ad quod curandum quisque tenetur sub gravi; 2. si ipse sit pater, filius, uxor aut frater, quos pietas ipsa obligat omnino tueri: 3. si sit ebrius et in statu peccati mortalis; quia tunc iste vere esset in extrema animæ necessitate, cui subveniendum est etiam cum ipso corporis detrimento.

93. Q. 3. *Quid dicendum de injusto aggressore pudicitia?*

R. Mulier in omnium sententia non potest suum oppressorem occidere vel mutilare, si aliter eum repellere valide potest, v. g., verberibus, unguibus, etc. Hæc si non prosint, utrum puella possit illum occidere, vel graviter mutilare ad se liberandum, disputant. Alii negant cum Antoine, Ballerino, Dens, etc.; quia pudicitia cum sit virtus, non in corpore, sed in anima residet: ideoque nemo eam formaliter potest auferre, nobis invitis. Materialis autem pudicitia non est tanti faciendæ, ut propter illam liceat in invasorem ita insurgere. — Verum nos cum Anacleto, Cuniliati, Elbel, Filliucio, Lessio, Lugo, Salmanticensibus, Sporer, et aliis communiter dicimus fas esse mulieri, quæ injustam pudicitia suæ aggressionem patitur, seipsam defendere cum ipsius aggressoris occisione. Rationem affert S. Antoninus: *Mulier utitur jure suo naturali, quo licet vim vi repellere, et magis tenetur salutis suæ providere, quam alienæ; nam exponit se periculo consentiendi actui peccati permittendo se opprimi.*

Et sane si licet ex S. Scriptura occidere invasorem bonorum, quanto magis invasorem pudicitia; cum sit bonum superioris ordinis? Unde quamvis puella invasorem occidere non teneatur, sed possit passive se habere, quia castitas invite non amittitur; ad id non obligatur, tum quia ipsa materialis corporis integritas maximum est bonum, ita ut quis mallet mori, quam vel solum materialiter violari; tum quia adest periculum pudoris, *quod bonis feminis morte gravius est*¹.

¹ S. Ambrosius, l. III, *De officiis*. Imo licet etiam ex charitatis suasionem interficere invasorem *pudicitia alienæ*, si aliter defendi nequeat. Intellige

Neque valet reponere quod potior est vita proximi, quam materialis nostri corporis integritas. Nam hoc semel indiscriminatim admissio, neque fas esset occidere invasorem vitæ nostræ; quia invasor occisus amittit etiam vitam æternam, quæ quidem est potior vita nostra temporali: hoc tamen vel ipsi adversarii non tumentur. Dicendum ergo tunc habendam esse rationem proximi vitæ, quando in vitæ discrimen illum conjicit necessitas, non autem ejus voluntas. — Hic autem bene advertunt, quod non solum licet puellæ aggressionem propulsare actu, quo eandem patitur; sed etiam postea aggressorem potest percutere alapis, pugnis, fuste, baculo et similibus ictibus minime periculis, ut sic displicentiam suam atque constantiam ostendat, et aggressor facilius discedat, nec revertatur. Id porro (modo fiat immediate post acceptam injuriam et nunquam ad vindictam) non tantum permittendum, sed etiam consulendum est.

94. *Quid si mulier oppressa sit, et clamando possit se liberare?* Non est damnanda sententia eorum, qui censent puellam, si non sit in periculo consentiendi, non teneri ad clamandum ob periculum nimia verecundia testes vocando, cum aliunde se modo passivo habere non sit consentire. — Contraria tamen sententia in praxi est omnino suadenda, quia mulier difficulter poterit se eximere a periculo consensus; clamando vero, testes potius vocat suæ pudicitia. Eadem ratione docent, puellam debere potius mortem subire, quam pati violari, casu quo invasor mortem ei minetur, si non acquiescat. Unde Suzannam imitetur, quæ malis tentatoribus respondit: *Melius est mihi absque opere incidere in manus vestras, quam peccare in conspectu Domini: et clamavit voce magna*¹. Hinc in Deuteronomio dicitur lapidibus obruenda puella virgo, quæ uni desponsata, vi oppressa concubuerit cum alio, si non clamavit, cum esset in civitate²: quamquam id potius pertineat ad externum judicium, in quo præsumitur consensus in non clamante.

95. Q. 4. *An liceat occidere invasorem honoris?*

R. Plurimi negant cum Alasia, Antoine, Concina, Patuzzi, etc., licitum esse occidere invasorem honoris, sive

modo invasa suum invasori consensum non præbeat, sed *positive* eidem resistat; alioquin invasorem occidere non esset vim vi repellere, cum non detur injuria ubi est consensus. Excipiunt nonnulli, si persona invasa sit tibi valde propinqua: Tunc (aiunt) ante factum adhuc potes invasorem occidere, quamvis aggressa consentiat: eo enim in casu injuriam propulsas, quæ in te redundat.

¹ Dan. XIII.

² Deut. XXII. — V. Liguori, *Op. Mor.*, l. III, nn. 378 et 386.

honor sumatur *radicaliter*, qui est excellentia illa, ob quam unus alteri præfertur : sive sumatur *formaliter*, qui est bona æstimatio, quam homines concipiunt de aliquo ob dictam excellentiam, ac foris signo aliquo manifestant. — Primo scilicet modo honor, nobis invitis, non amittitur : secundo modo non est tanti habendus, ut ad illum tuendum liceat invadere vitam hominis. Hinc Innocentius XI hanc damnavit sub n. 30 propositionem : *Fas est viro honorato occidere invasorem, qui nititur calumniam inferre, si aliter hæc ignominia vitari nequit. Idem quoque dicendum, si quis impingat alapam vel fuste percutiat, et post impactam alapam vel ictum fustis fugiat.*

Sed plurimi cum Azorio, Cardenas, Filliucio, Laymano, Lessio, Lugo, Molina, Roncaglia, Sylvestro, Vasquez et S. Antonino tuentur, licere viro nobili et laico, speculative loquendo, occidere ad se defendendum ab eo, qui tentat eum graviter offendere in honore; et non jam verbis (quia verbis potest occurrere verbis, v. g., respondendo illum mentiri); sed factis, v. g., calcibus, colaphis, etc. Quibus tamen semel illatis, non potest amplius percutere; quia tunc non esset defensio, sed vindicta¹: et hac de causa dicunt fuisse damnatam supradictam propositionem, quia nempe vindictam permittebat, et etiam, quia erat nimis generalis. Pontifex solum damnat, ait clarissimus Viva², quod possit occidi impingens alapam, si fugiat; nam fugiendo non defert secum honorem sublatum, ut possit recuperari, sicut fur, qui fugiendo secum defert furtum. Ratio hujus sententiæ est regula illa generalis: *Vim vi repellere omnes leges et omnia jura permittunt*: aliunde honor pluris æstimatur, quam ipsæ divitiæ. — Verum est, quod nemo tenetur eo jure uti, quia culpa tantum officit animæ: imo melius est non uti, et illi qui nos percutit in dexteram maxillam, præbere et alteram, juxta Dominicum consilium³. Non videtur tamen improbandus qui velit eo uti jure, quod omnia jura permittunt, ad tuendum nempe bonum in æstimatione omnium hominum magnum, quod melius est, quam divitiæ multæ⁴.

¹ V. Liguori, *Homo Apost.*, tract. VIII, n. 14.

² In Prop. xviii Alex. VII. — ⁴ Matth. v. — ³ Eccli. xli.

Diximus: 1. *nobili et laico*; quia hoc non licet neque plebeis, quibus probrum non est fugere: neque Clericis, quibus pariter non dedecet fugere, cum armorum usum non profiteantur; 2. *speculative loquendo*; nam quoad praxim hæc sententia parum aut nihil deserviet etiam respectu sæcularium nobilium; ut enim sapienter aiunt Sylvius, Lessius ac Viva, impossibilis aut valde rarus est casus, quo id liceat si de solo honore agatur, nisi forsitan cum Principe res sit; cum generatim fuga videatur in casu potius prudens dicenda, quam ignominiosa: et de facili honor ordine justii judicii recuperari possit: et in communi sensu ista occisio habeatur non jam licita honoris defensio, sed exorbitans ac privata vindicta. En solida praxis.

96. Q. 5. *An liceat occidere aggressorem bonorum fortunæ?*

R. Antoine, Billuart et Collet cum aliis bene multis negant, licere occidere injustum aggressorem bonorum fortunæ, cum nulla sit proportio inter rem quæ defenditur et vitam invasoris.

Verum in sententia nostra, si bona fortunæ sint magni momenti, et non possent aliter defendi aut recuperari, nisi per ipsius aggressoris occisionem (v. g., si fur admonitus fuerit, ne raperet, nisi vellet occidi, et ille obstinate resistat) tunc licita erit illius occisio. Ita passim docent Cajetanus, Croix, Elbel, Ferraris, Lessius, Lugo, Roncaglia, Salmanticenses, Sylvester, Sylvius, Sotus, Stapf, Suarez et Viva, freti auctoritate SS. Antonini et Raymundi. Ratio generalis et decretoria est, quod præceptum charitatis (quod unice movet adversarios) tunc tantum obligat præferre bona proximi altioris ordinis, quando proximus est in extrema necessitate; non vero quando ipse de se et sponte et ex malitia propria periculo mortis occurrit, prout in casu nostro contingit¹.

¹ a Cette opinion (ait doctissime Gousset) nous semble plus probable que l'opinion contraire; car, en laissant de côté tout autre motif, ce serait rendre plus audacieux les voleurs pour tenter de plus grands désordres, si l'on établissait que l'homme est obligé de se laisser voler toutes les fois qu'on lui demande la bourse ou la vie. Il est nécessaire que le scélérat sache qu'on a le droit de lui résister, et que dans le cas où il ne redoute pas la justice de Dieu ni celle des hommes, dans l'espérance de pouvoir éviter